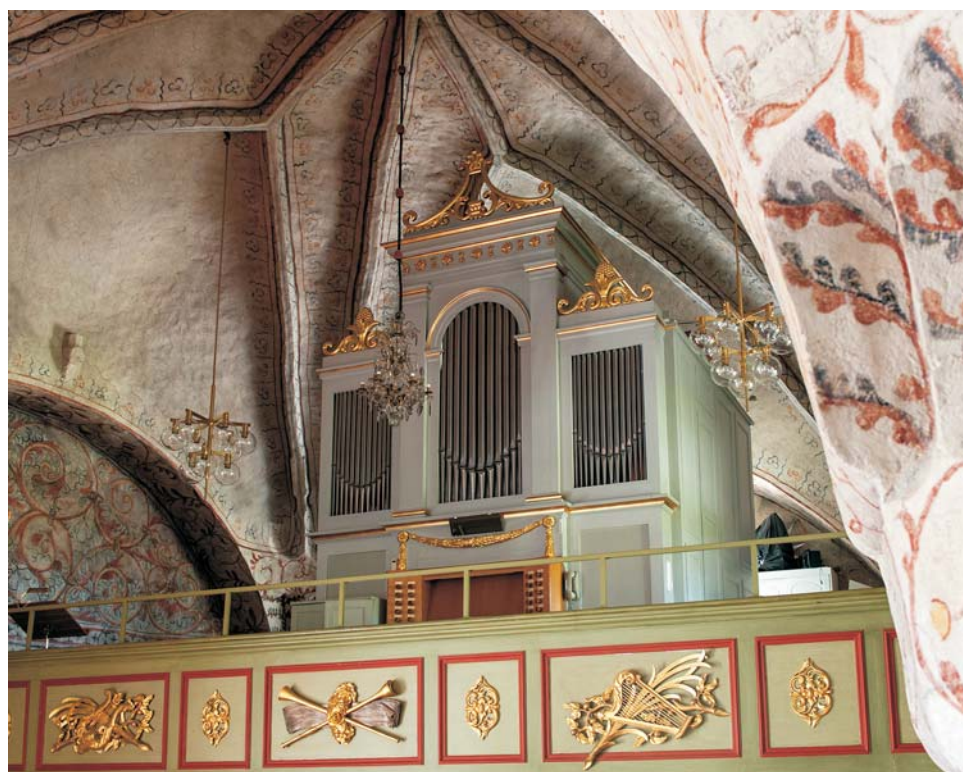

19 ORGLAR 19 BERÄTTELSE

Kyrkorglar i Örnsköldsviks kontrakt

Orgelklubben
Vox Humana

Funkisorgel i medeltida rum

Orgeln i Grundsunda kyrka

Den arkitektoniska stilen funktionalismen, populärt kallad "funkis", slog igenom i Sverige med Stockholmsutställningen 1930. Parallellt kom i mitten av 1930-talet den s.k. orgelrörelsen via Tyskland och Danmark till vårt land. Det nya intresset för barockens orgelmusik banade väg för en återgång till 1600- och 1700-talsorglarnas övertonsrika, variationsrika och, som man tyckte, mer orgelegna klang. I orgelrö-

relsens tappning ansågs denna mycket modern och passande för det samhälle som växte fram i Europa efter första världskriget. Förespråkarna ifrågasatte de grundtonsrika, orkesterliknande och ofta tekniskt komplicerade senromantiska orglarna. De ansågs omoderna och hörande till en förgången tid.

När Grundsundas nuvarande orgel byggdes 1954(55) var orgelrörelsens principer förhärskande. Detta åter-

speglas i den ganska standardiserade dispositionen som kan liknas vid en triangel ställd på sin spets. Orgeln har få stämmor i grundtonsläge (16'-8') men desto fler i övertonslägen (4'-2' 2'-2' etc.). Den typiska senromantiska orgelns disposition var helt tvärtom. Den var en triangel med bred mångstämmig grundtonsbotten.

Orgeln är kyrkans tredje i ordningen. Den byggdes av Grönlunds Orgelbyggeri i Gammelstad, som behöll fasaden från kyrkans första orgel. Den hade byggts 1862 av Johan Gustav Ek i Torpshammar och hade haft sex stämmor. Däremellan följde 1939 en andra orgel med elva stämmor. Grönlunds orgel har 19 stämmor fördelade på

huvudverk, svällverk och pedal. Den har fina variationer i sina klanger, från den svagaste 8 fotsflöjten till ett kraftfullt tutti då alla 19 stämmor spelar ut. Spelbordet förtjänar särskild uppmärksamhet med sin ovanligt tydliga "funkis"-stil, minimalistiskt och stramt med genomgående samma träslag och praktiska förvaringshyllor med glaslock.

Orgelrörelsen byggde orglar främst med tanke på sin samtida "modern" musik och på barockmusik. Inte minst var 1600-talstonsättare som Dietrich Buxtehude populära. På cd-skivan spelas hans förspel till adventskoralen "Nun komm, der Heiden Heiland" (Världens frälsare kom här. Sv. ps. 112).

Disposition

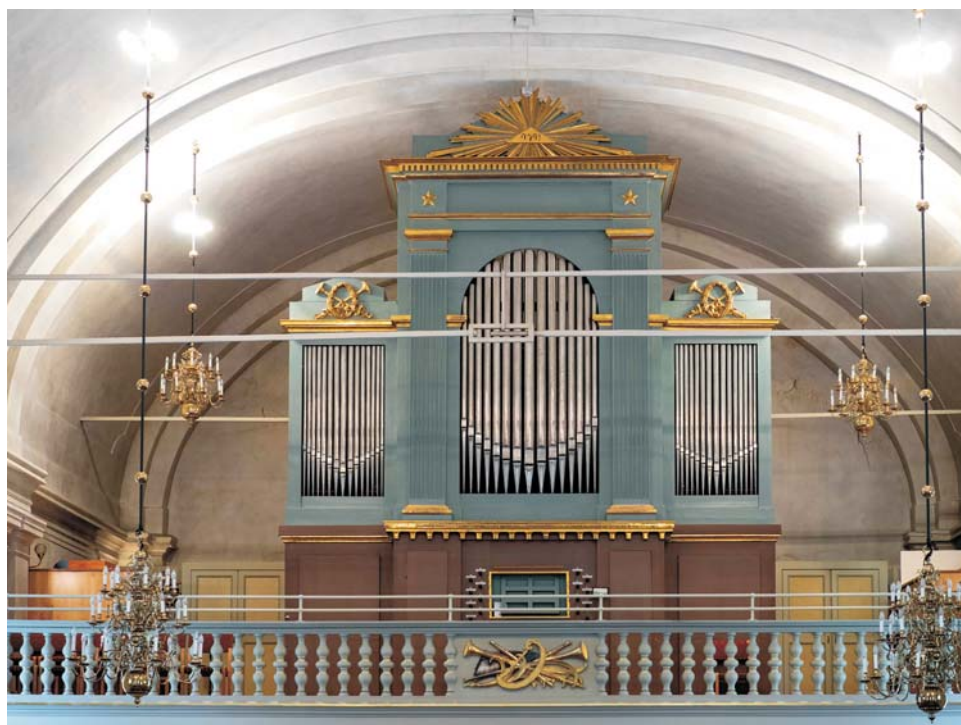
1955 Grönlunds Orgelbyggeri, Gammelstad

HV I	SV II	PED
Principal 8'	Rörflöjt 8'	Subbas 16'
Gedackt 8'	Spetsflöjt 4'	Gedacktbas 8'
Oktava 4'	Kvintadena 4'	Koralbas 4'
Kvint 2 2/3'	Principal 2'	Mixtur IV
Gemshorn 2'	Sifflöjt 1'	Fagott 16'
Mixtur IV	Scharf III	
Trumpet 8'	Dulcian 8'	
	Tremulant	I/P, II/P, II/I

Mekanisk, slejflådor

Tonomfång: 56/30

Orgelbyggaren från Arnäs

Läktarorgeln i Arnäs kyrka

Orgelbyggaren Pehr Strand föddes 1756 (samma år som W. A. Mozart) i byn Brunnsnyland i Arnäs socken. 1791 var han mogen att starta en orgel- och möbelverkstad i Stockholm, och 1807 fick han uppdraget att bygga den första orgeln i sin hembygds kyrka! När Pehr Strand dog 1826 var sonen Pehr Zacharias redan etablerad som sin generations främsta orgelbyggare. Han och brodern Johan Samuel hade sedan som lärlingar i princip alla de män som kom att bli tongivande i svenskt orgel-

byggeri under 1800-talets mitt och avslutning. Namn som Ek, Åkerman, Lund och Setterqvist hördes i bröderna Strands verkstäder. Det går en linje från Arnäs genom romantikens svenska orglar. Faktiskt kom den allra förste Lund också från Arnäs.

Läktarorgeln i Arnäs kyrka, eller Strandorgeln som den kallas lokalt efter sin upphovsman, är den äldsta orgeln i Örnsköldsvik och den näst äldsta i hela Mellannorrland. Den är bevarad helt i originalskick förutom rörverken

som byttes ut vid mitten av 1850-talet av Johan Gustaf Ek. Även bälgverket är helt bevarat vilket ger oss möjlighet att se och prova en orgeltrampares vardag.

1927 byttes Strandorgeln ut mot ett nytt, för sin tid modernt instrument. Dock såg församlingsborna ett värde i den gamla orgeln, märkte upp delarna och sparade allt i sockenmagasinet! Det gjorde att man 1991 kunde riva den nyare orgeln och restaurera Strandorgeln till sin forna glans på läktaren.

Orgeln har endast en manual med bihängd pedal, men dess tretton stämmor är väl valda. De gör orgeln förvånansvärt mångsidig och i sammanhanget måste den betraktas som en ganska stor

orgel. Den byggdes framförallt för att leda församlingsång och har därför en bred och kraftig klang som dock aldrig blir för stark. Då den inte har ett separat pedalverk, vilket skulle bli mycket dyrare att bygga, så är alla basstämmor med i manualen, och Strandorgeln har hela tre stämmor i 16-fotsläge. Det gör att man kan simulera ett separat pedalverk genom att spela en oktav högre på manualen. Detta kan man höra i Johannes Brahms koralförspel "O Welt ich muss dich lassen" på cd-skivan. Där simuleras också en orgel med tre manualer med olika styrkegrader genom att plocka bort och lägga till stämmor.

Disposition

1807 Pehr Strand
1991 restaurerad av Robert Gustavsson,
Härnösand.

MAN	PED
Principal 16' Diskant	Bihängd
Borduna 16' B/D	
Principal 8'	Tonomfång: 54/22
Borduna 8'	
Flagfleut 8'	Mekanisk,
Fugara 8'	sleijflåda
Oktava 4'	
Täckflöjt 4'	Tre kilbälgar i
Qvinta 3'	bälghus bakom
Superoktava 2'	orgeln
Mixtur 3 cor	
Basun 16'	Tempererad 1991
Trumpet 8'	i Kirnberger III

Erbjudande om förköp av skriften ”19 orglar – 19 berättelser. Kyrkorglar i Örnsköldsviks kontrakt”

Skriften är resultatet av den öppna studiecirkel med samma namn som Orgelklubben Vox Humana startade hösten 2014 och som besökt kyrkorna i Örnsköldsviks kontrakt. Församlingsbor och orgelintresserade har mött upp när vi har berättat om och spelat på de lokala orglarna.

Skriften är en unik dokumentation av orglar i Örnsköldsviks kontrakt. Den blir en vägvisare till en trakt med orglar som i sin variation och kvalitet är unik i hela Norrland.

Som smakprov får du här beskrivningen av två instrument. Med den färdiga skriften följer också en cd-skiva med musik som spelas på de olika orglarna.

Härnösands stift, Svenska kyrkans pastorat i Örnsköldsviks kontrakt och studieförbundet Sensus har gett ekonomiska bidrag till projektet. För att täcka de sista kostnaderna kommer skriften med cd-skiva att säljas för 200 kr.

Skriften blir klar i början av oktober 2017, och vi erbjuder fram till dess ett förmånligt förköp. Du kommer att kunna hämta ditt exemplar vid någon av våra orgelkonserter senare under hösten eller så kan vi mot ett portotillägg skicka skriften hem till dig.

Förköp för medlem i Vox Humana: 100 kr
Förköp för icke medlem: 150 kr
Portotillägg: 40 kr

Beställer och betalar gör du enklast genom att Swisha till nummer 123 413 89 39.

Du kan också använda vårt bankgiro 876-9879.

Vill du att vi skickar skriften hem till dig med post betalar du även portotillägget och anger din adress.

Kom överhuvudtaget ihåg att meddela oss ditt namn i samband med betalningen så vi vet att vi ska reservera ett exemplar till just dig.

Om du inte redan är medlem i Orgelklubben Vox Humana så är det nu ett bra tillfälle att bli det! Årsavgiften är 100 kr och du gör inbetalningen till samma nummer som ovan.

Styrelsen för Orgelklubben Vox Humana